

مرکز مطالعات و پاسخ‌گویی به شبهات حوزه علمیه قم

بنابراین تعریف، هرکسی را می‌توان دارای دین دانست. اما برای اینکه انسان‌ها در زندگی دچار گمراهی نشوند، خداوند از طریق پیامبران، دین خود را عرضه کرد و اعتقادات صحیح و روش زندگی متناسب با آن اعتقادات را به انسان‌ها نشان داد و به مخالفان دین نیز وعده عذاب داد. بنابراین، دین خداوند یکی است و آن خواست خداوند در اعتقادات و عمل است، و این دین همان اسلام است و اسلام نیز تسلیم در برابر خواست خداوند تعریف شده است (نهج‌البلاغه/ حکمت ۱۲۵). قرآن نیز می‌فرماید: «دین چه کس بهتر است از آن کس که خود را تسلیم خدا کرده و نیکوکاری کرده است» (نساء/ ۱۲۵). خداوند حضرت ابراهیم (ع) را مسلمان نامید (آل عمران/ ۶۷)، چرا که حضرت ابراهیم (ع) تسلیم خداوند بود (بقره/ ۱۲۶) و در این جهت هیچ تفاوتی بین انبیای الهی نیست. به همین خاطر ما موریم به آن‌ها ایمان بیاوریم (بقره/ ۲۸۵).

اما از آنجا که آخرین خواست خداوند و به بیانی دیگر، آخرین دین خداوند، از طریق آخرین پیامبرش بیان شد، لذا دینی که حضرت محمد (ص) عرضه کرد، به‌عنوان

قرآن چنین می‌فرماید: «دینی به جز اسلام پذیرفته نیست و اگر کسی به جز آن دینی را برگزیند، از او قبول نخواهد شد و در آخرت از زینکاران خواهد بود» (آل عمران، ۸۵).

در نگاه نخست، چنین به نظر می‌آید که تنها افراد مسلمان اهل نجات‌اند و غیرمسلمانان (اهل کتاب و غیراهل کتاب)، زینکارند و در آخرت معذب خواهند بود. اما چنین قضاوتی کمی عجولانه است و مناسب است به منظور روشن شدن موضوع، چند مطلب مورد تحلیل و دقت قرار گیرد.

۱. دین چیست و اسلام چه دینی است که مورد قبول خداوند است؟
۲. مسلمان کیست و کافر کدام است؟
۳. زینکاران و اهل عذاب چه کسانی هستند؟

۱. هرچند از دین تعریف‌های گوناگونی شده است، اما شاید بتوان دین را چنین تعریف کرد:

«مجموع اعتقادات درباره حقیقت انسان و جهان و مقررات متناسب با آن، که در مسیر زندگی مورد عمل قرار گیرد» (شیعه در اسلام، ۱۳۴۵: ۲۱).

دین اسلام شناخته شد و این دین را خداوند دین جهانی و ابدی قرار داد و تنها این دین مورد قبول است.

۲. مطلب دوم اینکه آیا آن‌هایی که این دین را نپذیرفته‌اند، کافرند؟ و اصولاً ملاک اسلام و کفر چیست؟

چنانچه بیان نمودیم، اسلام به معنای تسلیم است و در مقابل آن کفر قرار دارد که به معنای عناد و لجبازی و سرپیچی از حق است.

در روایت چنین آمده است که «هر آنچه نتیجه اقرار، تسلیم و روح پذیرش حقیقت باشد، ایمان است و هر آنچه نتیجه روح عناد و سرپیچی از حقیقت باشد، کفر است» (کلینی، ۱۳۶۳، ج ۲: ۳۸۷). بدین دلیل قرآن شیطان را با آن همه عبادت کافر می‌نامد، چرا که شیطان در برابر خواست خداوند سرکشی و طغیان کرد (بقره/ ۳۴) و قرآن به هر کسی که از او (شیطان) پیروی کند، وعده جهنم داده است (ص/ ۸۵).

بنابراین، مسلمان کسی است که تسلیم خواست خداوند است و کافر کسی است که حق را فهمیده، اما به خاطر عناد و روحیه لجبازی آن را نپذیرفته است.

۳. با توجه به مطالب فوق که زمینه پاسخ را فراهم ساخته، در جواب می‌گوییم: خداوند افرادی را که حقیقت را یافته‌اند، اما از روی عناد و لجبازی از آن روی برتافته‌اند، مورد عذاب ابدی قرار می‌دهد، اما کسانی را که به دنبال حقیقت بوده‌اند، ولی به حقیقت نرسیده‌اند، هرگز عذاب نمی‌کند. در این باره قرآن می‌فرماید: «ما تا پیامبری را مبعوث نکنیم، به عذاب نمی‌پردازیم» (اسرا/ ۱۵).

حال اگر دین حقیقی و خواست خداوند که همان دستورات و سخنان آخرین پیامبر حضرت محمد(ص) است، به یک شخص نرسیده باشد، مانند این است که برای او رسولی فرستاده نشده است و بدین جهت اصولیون قاعده‌ای به نام «قبح عقاب بلا

بیان» دارند که می‌گویند مادامی که خدای متعال حقیقتی را برای بنده‌ای آشکار نکرده باشد، زشت است که او را عذاب کند.

استاد شهید مرتضی مطهری (قدس سره) می‌گوید: «اگر کسی دارای صفت تسلیم باشد و به عللی حقیقت اسلام بر او مکتوم مانده باشد و او در این باره بی‌تقصیر باشد، هرگز خداوند او را معذب نمی‌سازد و او اهل نجات از دوزخ است» (مطهری، سال ۱۳۷۹: ۱۳۸ و ۱۳۹).

نتیجه

اگر شخصی مسلمان نباشد، به این معنی که دین آخرین پیامبر را نداشته باشد، اما روح تسلیم و قلب سلیم داشته باشد و در پذیرش حق هیچ عناد و لجبازی نداشته باشد و تنها به این دلیل مسلمان نیست که حقیقت اسلام به او نرسیده و اگر اسلام (آخرین دین خداوند) را می‌شناخت، بی‌درنگ آن را قبول می‌کرد، چنین شخصی مورد عذاب خداوند قرار نمی‌گیرد.

برای حسن ختام و در تأیید سخنان قبل، قسمتی از دعای کمیل را در اینجا بیان می‌کنیم:

«پس به حتم یقین دارم که اگر حکم به عذاب منکرانت و فرمان به باقی نگاه داشتن دشمنانت [در آتش] نداده بودی، حتماً دوزخ را یکسره سرد و بی‌زبان می‌کردی و هیچ‌کس در آنجا منزل و مقام نمی‌داشت، لیکن - ای اسمای سراسر همه پاک - تو خود سوگند خورده‌ای که جهنم را از کافران جن و انس پر سازی و دشمنان را همواره در آن نگه داری.»

معرفی منابع برای مطالعه بیشتر

۱. کتاب عدل الهی شهید مطهری، عمل خیر از غیرمسلمان.
۲. تفسیر المیزان، ذیل آیه‌های ۹۵-۱۰۰ سوره نسا.

منبع

۱. سیدمحمدحسین طباطبایی، شیعه در اسلام (۱۳۴۵). دفتر انتشارات اسلامی، قم.